

Prikaz znanstvenih rasprava iz istarskog srednjovjekovlja (od V. do XVI.st.) u hrvatskoj periodici u razdoblju od 1988.g. do 1998.g.

Centro di ricerche storiche - Rovigno student FF-a,
Unione italiana - Fiume Zagreb Università popolare -
Trieste

Prikaz časopisa ATTI od XX. sveska iz 1988. godine do XXVII. sveska iz 1997. godine.

Ovaj časopis u formi godišnjaka izdaje od 1970. godine Zajednica Talijana iz Rijeke i Rovinja i Narodno sveučilište iz Trsta u cilju upoznavanja i prepoznavanja talijanske kulture i prišlosti istarskog poluotoka u prvom redu, a potom pokojim se člankom dotiče i kvarnerske talijanske baštine.

Časopis je podijeljen u dvije cjeline: Sjećanja (Memorie) te Bilješke i dokumenti (Note e documenti). Teme koje obrađuje pripadaju poširokom spektru što je i razumljivo uzimajući u obzir prije spomenuti cilj tih edicija; tako se one kreću od strogo povijesno-političkih, vremenski se ograničivši od antike do prvog svjetskog rata, preko glazbenih, govornih, geografskih karakteristika, arheoloških, heraldičkih i toponomastičkih studija, kratkih monografskih prikaza, uglavnom crkvenih osoba, pa do demografskih studija.

Ovom prilikom prikazati će medievalne teme koje časopis tretira od 1988. godine pa do zadnjeg 27. broja iz 1997. Članaka je na srednjovjekovnu temu skroman broj, no ipak i oni čine značajan doprinos istarskoj, talijanskoj i hrvatskoj historiografiji.

Srednjovjekovne teme koje ćemo u ovo prikazu slijediti započinju s člankom Luje Margetića u dvadesetom svesku iz 1988. godine Margetić u svom članku naslovljenom "Osnove istarskog srednjovjekovnog obveznog prava" (Gli aspetti principali del diritto delle obbligazioni nell'Istria medioevale) analizira razne aspekte obveznog prava u srednjovjekovnoj Istri. Tako donosi različite načine perfektuiranja obveznog prava posredstvom formula obligacijskih ugovora. Autor donosi teorije Leichta, Beuca i Calacionea pa prelazi na analizu perfektuiranja obveznog ugovora u Koparskom statutu. Pošto je proliveno mnogo mastila o problemu tzv. "istarske isprave" (documento istriano) autor podrobno analizira tu temu i dolazi do zaključka, koji se uvelike razlikuje od onih do kojih su došli M. Kos i P. Leicht. To se osobito tiče pet puljskih dokumenata iz X. i XI. stoljeća koji predstavljaju posebnu dragocjenost ne samo za istarsku, nego i za europsku pravnu povijest. U zasebnom dijelu članka Margetić analizira, među ostalim, kupoprodaju i njezin odnos prema pravu prvokupa i otkupa, pitanje kamata, pravu prvenstva, pravu međa. Posebno poglavlje pridaje ugovoru "soceda" koji je od velikog interesa za istarsko i europsko pravo.

Na sljedeća dva članka srednjovjekovne tematike nailazimo u dvadesetdrugom svesku. Prvi je onaj Giuseppea Cuscito s naslovom "Istarsko srednjovjekovlje. Povijesna zbivanja i temeljne crte historiografije" (Medioevo istriano. Vicende storiche e lineamenti storiografici) u kojem se navodi niz značajnih povijesnih zbivanja na tlu srednjovjekovne Istre uz preispitivanje izvora i najvažnijih historiografskih priloga. Iako je rad sintetičke naravi, autor je vodio prvenstveno računa o političkoj povijesti, ne zanemarujući njezin društveni kao i religiozni aspekt na koji, uz rimsko-italsku tradiciju, kako naglašava autor, djeluju i utjecaji iz germanskog i slavenskog svijeta u vremenu na prijelazu iz antike u srednjovjekovlje. Drugi je članak onaj Tulia Vorano "Teritorij Labinske komune pod venecijanskom vlašću kroz optiku dva još neobjavljena dokumenta" (Il territorio del comune di Albona sotto la dominazione Veneta nell'ottica di due documenti inediti). Sadržaj navedenog teksta se iscrpljuje u ispitivanju teritorijalnog proširenja Labinske komune iz vremena Venecije, a na osnovu podataka iz rukopisa pod nazivom "Proštinske granice ostavljene na korištenje gradu" (iz 1420. go-

dine) koji se, kao i “Razgraničenje Civrano” (iz 1632. godine), nalazi među rukopisima Nrodnog muzeja u Labinu.

Tekst Luje Margetića i Analise Margetić “Treća knjiga (kazneno pravo) neobjavljenog prijevoda na talijanski Riječkog statuta” (Il libro terzo (il diritto penale) di un inedita versione italiana dello statuto di Fiume) u dvadesetšestom svesku iz 1996. godine predstavlja naredni tekst iz naše tematike. Autori objavljuju treću knjigu (kazneno pravo) neobjavljenog prijevoda na talijanski Riječkog statuta iz 1530. godine. Prijevod potječe iz 1851. god. od pera nepoznatog vlasnika. U uvodnom dijelu analizira se važnost teksta za daljnja istraživanja na uspoređivanju pravnog sustava Rijeke i Trsta po statutu iz 1421. god. a daljnji tekst donosi cjelokupni prijevod (iz 1851. god.) te treće knjige. Autori konstatiraju da usprkos bazičnoj sličnosti među dva sustava postoje i mnoge razlike koje su do sada bile neproučavane. Smatraju da je talijanska verzija iz 1851. godine napravljena previše slobodno od strane prevoditelja koji se odlikuje velikim poznavanjem povijesti i kjiževnosti, ali koji nije i pravnik po vokaciji, pa naslućuju da je riječ o G. Kobleru, poznatom znalcu riječke prošlosti.

Drugi tekst tog istog dvadesetšestog sveska je “Bilješke o istarskoj ranosrednjovjekovnoj povijesti. Dvije kraljevske diplome Ludovika II. darovane samostanu sv. Mihovila u Dilianu” (Note di storia altomedievale istriana. I due diplomi imperiali di Ludovico II a favore del monastero di san Michele in Diliano) autora Fulvia Colombo. Colombo u ovoj svojoj raspravi koristi rezultate novijih istraživanja na tim dokumentima, pogotovo na bilješkama koje se nalaze na poleđini istih, i koje prije nisu bile otkrivene, a dopuštaju iznošenje novih argumentacija u korist ispravnosti pripisivanja diploma istarskom kraju i porečkoj biskupiji, tj. omogućuju identifikaciju sv. Mihovila u Dilanu s sv. Mihovilom pod zemljom, no ne bez zadržke.

Posljednji dvadesetšestog svezak je iz 1997. godine, a u njemu nailazimo na još jedan članak Luje Margetića “Marcellinus scolasticus i Proconsul Dalmatiae” (Marcellinus scolasticus e Proconsul Dalmatiae) u kojem dokazuje do sada suprotno iznesenim stajalištima u literaturi da je scolasticus, titula Marcelina u pismu Grgura I. označavao carski agens in rebus, a ne savjetnika provincijskog namjesnika u Dalmaciji; potom da Dalmacija nije od Justinijana dalje bila organizirana kao provincija (ni prokonzularana, ni konzularana, ni “obična”), već da je bila vojna oblast pod italskim egzarchom; te na kraju da Marcelinova titula “proconsul” spomenuta u pismu pape Grgura I. iz 599. godine ne označava Marcelinovu službu namjesnika prokonzularne provincije Dalmacije, već je riječ o počasnoj, strogo osobnoj tituli, što je uostalom vidljivo i iz sačuvanog spomenika podignutog njemu u čast.

Tim člankom zatvara se krug medievalnih tema ovog časopisa, pa tako i ovog prikaza.

Buzetski zbornik

Lujo Margetić nam se u ovom zborniku javlja člankom “Iz starije buzetske pravne prošlosti” kojim nas upoznaje o Buzetu u antici, u doba Bizanta, te od doba Henrika IV. U završnom dijelu radnje progovara o najstarijem buzetskom statutu iz 1435. god.

Taj je Margetićev članak kao i “Annibale Grisonio, Agostino Valier e la riforma protestante a Pinquente nella seconda meta del XVI secolo” Antonija Miculijana objavljen u 12. broju 1988.god. Miculijanov tekst, čija je skraćena verzija prevedena na hrvatski, govori o buzetskoj župi i konkubinatu svećenstva toga kraja u vremenu veoma osjetljive naravi za Crkvu.

O Pietrapelosi i njezinom srednjovjekovlju pripovijeda nam Darko Darovec u raspravi “O preteklosti gradu, rodbine, komuna in posesti Pietrapelose” objavljen u 13. broju iz 1989.god.

Kraći povijesni pregled Buzeštine posredstvom arheološke građe pruža nam Branko Marušić u 19. broju iz 1994. god. u članku “Buzeština u kasnoj antici i u ranom srednjem vijeku.

U istom broju Jakov Jelinčić u svom radu “Dvije isprave iz 1336.god.” donosi prijepis tih isprava u originalu, prijevodu te njihove fotografije koje je izdao oglejski patrijarh Bertrand u odluci da dopusti javno i opće trgovanje svake godine na blagdan blaženog Ivana Krstitelja.

Zdenka Balog raspravom “Cijena robe i usluga u Roču 16. stoljeća” donosi podatke iz Kvaderne Bratovštine sv. Bartula te iz knjige računa ročke općine 1523.-1628.g. osnovom kojih nastoji rekonstruirati životni standard ročkog puka, braćenika sv. Bartula, njihove obveze i mogućnosti. Rad je objavljen u spomenutom 19. Broju.

“Buzetski statut (1435.g i 1575.g)” Vesne Katarinčić Škrlić članak je objavljen u 23. broju iz 1997. g. u kojem autorica opisuje ta dva statuta no ne donosi prijepise, a ni prijevode u cijelosti.

Prikaz časopisa Croatica Christiana periodica

Stanko J. Škunca u 27. broju iz 1991. god. pojavljuje se sa člankom “Problem Cisse i njezine skupije”, dok u 28. broju tog istog godišta kao prilog navedenoj problematici Matej župančić objavljuje “Še o propadu Cisse in o potresu”. Kao posljednji u nizu autora na tu temu nadovezuje se Mate Suić sa člankom “Episcopus Cessensis - iterum” u 30. broju iz 1992.god. u kojem se nadovezuje na svoj rad iz 1987. god. gdje je dokazivao kako otok Cissa nije potonuli otok uz obalu Rovinja. Autor predlaže uklanjanje zarezna između Plinijeve grafije, Cissa, Pullaria, s tim da bi pularijska Cissa bila zapravo otok Brijuni, a oštro se suprotstavlja mišljenju da sjedište cessenkog biskupa treba smjestiti u Cissu (Kissu) na otoku Pagu.

U 30. broju iz 1992. god. Lujo Margetić objavljuje rad “Istra 751. - 791.” gdje daje prije svega kraći uvid u političke prilike u Italiji s posebnim obzirom na dvije faze jačanja franačkog utjecaja: u prvom Pipin (umro 768.) i njegova udovica Bertrada (do smrti sina Karlmana 771.) nastoje stvoriti ravnotežu političkih snaga (Bavarska - Langobardi - papinstvo) pod vodstvom Franačke, a u drugom Pipinov sin Karlo ostvaruje punu prevlast Franačke. U obje faze Bizant igra marginalnu ulogu, pa autor dokazuje da je u analiziranom razdoblju Istra uživala veliku samostalnost, priznajući samo formalno bizantsku vlast.

Prikaz časopisa Dometi

U 4. Svesku iz 1988. God. Anamari Petranović daje svoj prilog proučavanju Rižanskog placita raspravom “Zborovanje na Rižani 804. Godine”. Njezin rad obuhvaća tekst i prijevod zapisnika tog zborovanja održanog 804.god. “in territorio Caprense, loco qui dicitur Riziano”, prema rukopisu sačuvanom u Codex Trevisaneus naznačujući najvažnija odstupanja od dosadašnjih izdanja teksta i prijevoda. U uvodnim napomenama autorica navodi prijašnja izdanja tog dokumenta, da bi potom ukazala na odstupanja od latinskog teksta što ga je objavio Kirac. Nadalje donosi prijepis originala u cijelosti poprativši ga bilješkama u kojima navodi drugačija čitanja u autora poput Kandlera i Marrenzia, da bi posljednji dio rada ispunila prijevodom osvrćući se u bilješkama na ranije prevoditelje (Klaić, Kos, N. Klaić).

Predzadnji članak naše prikazne tematike ovog časopisa je “Neka pitanja u vezi s pet isprava iz Pule X - XI. st. objavljenih u Codice diplomatico istriano” autora Luje Margetića koji poseban obzir pridaje datacij te u svezi s time ispravlja dosadašnje prijedloge. Margetić analizira i funkciju istarske isprave, te za razliku od Leichta utvrđuje da je istarska isprava bila samo dokazna, a ne i dispozitivna.

Posljednja rasprava proizlazi iz pera Salvatora Žitka: “Listine i dokumenti Tervizanskog kodeksa, Liber albua i Codice diplomatico istriano koji osvjetljavaju odnose između istarskih gradova i Mletačke Republike od IX. do XII. st.” Rasprava donosi pregled najznačajnijih notarskih listina i ugovora koje je Kandler unio u svoj CDI (1862. - 1865.) i koji osvjetljavaju naslovom navedeno razdoblje.

Prikaz časopisa Jadranski zbornik

Jedini članak nama interesantan je onaj Darinka Munča “Prijepis prijepisa” zakona grada Castua od letta 1400 “i njegova sudbina” objavljen u 14. svesku iz god. 1990.-1991. Članak je posvećen prijepisu prijepisa Kastavskog statuta, koji je uradio Matija Sabljar 1845.god. imajući pred sobom prijepis kastavskog kancelara Giambattiste Tomičića iz 1759.

Prikaz časopisa Problemi sjevernog Jadrana

I u ovom časopisu nailazimo na jedan članak i to autora Vjekoslava Štokovića “Konfesionalne povlastice dane Grcima doseljenim u Pulu i u Puljštinu 1578.-1581.god.” Rad je to koji spada u me-

dievalni svijet etničkih događanja na istarskome podneblju. Štoković govori o doseljenu stotinjak obitelji sa Cipra, Malvazije i Nauplije koji su uz normalne doseljeničke povlastice dobili i druge: kao pripadnici bizanskog obreda dobili su crkvu u Puli i posvetili je sv. Nikoli, no interesantno je da već šezdeset godina nakon njihova doseljenja bivaju asimilirani među Hrvate i Talijane kako tvrdi autor.

Prikaz časopisa Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti

Časopis je to koji se ove godine prvi put pojavljuje (knjiga 1. 1998.g.), a istarskoj srednjovjekovnoj tematici posvećuje i jedan članak autora Branka Fučića: "Statut Bratovštine sv. Sakramenta u Umagu iz 1555.g." Fučić donosi tekst statuta te bratovštine u originalu na talijanskom jeziku napominjući kako je postojala sve do kraja drugog svjetskog rata, te kako je nakon gestalda ("predsjednik" bratovštine) drugi funkcionar po rangu imao hrvatsku titulu, požup (posuppo).

Prikaz časopisa Vjesnik državnog arhiva u Rijeci

Dorđe Milović u svom djelu "Kazneno pravo veprinačkog statuta iz 1507. god." analizira i svrstava 21 kazneno djelo, koje statut poznaje, na delikte: protiv života i tijela, protiv imovine, protiv časti i ugleda, protiv sigurnosti ljudi i imovine, te protiv pravosuđa. U ovom se radu, objavljenom u 39. svesku iz 1997.god. govori posebno o svakom kaznenom djelu.

Vjesnik istarskog arhiva - historijski arhiv Pazinu

"Položaj Barbana i Planje 1199.god." znanstveni je rad Luje Margetića objavljen u svesku 2/3. u 1994. godini. Autor analizira isprave od 10. veljače 1199. god. i 9. (ne 4.!) ožujka iste godine i dolazi do zaključka koji se razlikuje od mišljenja dotadašnjih istraživača. Naime, Margetić smatra da su ta dva dokumenta plod smišljene akcije moćnog goričkog grofa Engelberta III. a ne odraz agresivne ekspanzije puljske općine.

Elvis Orbančić

DARIA I TOMASZ NALECZ, Jozef Pilsudski Vojskovođa i državnik nezavisne Poljske

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998.str .73

Neprijeporno središnja ličnost 1918. g. obnovljene poljske države, nakon sloma triju moćnih carstava djelatelja Poljske (ruskog, habsburškog i njemačkog) bio je Jozef Pilsudski. Njegov život, karizma i kontroverzna politička djelatnost sve do danas predmet su brojnih historiografskih raščlambi. No, kroničan nedostatak domaće historiografije, zanemariv broj radova koji obrađuju političku, kulturnu i gospodarsku povijest naroda i država srednje i jugoistočne Europe, posebice u 19. i 20. st., kao i nedostatan broj prijevoda stranih radova o istom, uvjetovao je opseg i razinu dosadašnje hrvatske recepcije Pilsudskog i poljskih povijesnih tema.

Prvi rad o Jozefu Pilsudskom, na hrvatskom jeziku, napisao je, neposredno nakon njegove smrti, Fran Ilešič, slovenski književni povjesničar i profesor slovenskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Ilešič je u kratkoj i apologetski pisanoj brošuri (*Maršal Jozef Pilsudski*, Zagreb 1935.) iznio bitne činjenice iz života Jozefa Pilsudskog. Od tada, pa do danas, nastala praznina konačno je, više od pola stoljeća kasnije, ispunjena prvim kritički napisanim i na hrvatski jezik prevedenim životopisom poljskog državnika.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI 31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X